

Universum Historiae et Archeologiae
The Universe of History and Archeology

Універсум історії та археології
Универсум истории и археологии

ISSN 2664–9950 (Print)

ISSN 2707–6385 (Online)

2021. Vol. 4(29). Issue 2, pp. 138–154

DOI 10.15421/26210426

<http://www.uha.dp.ua>

УДК 352:351.88+94 (477.25:(737.311.2+713.54)) «1990/1991»

Встановлення побратимських зв'язків Києва з містами Чикаго і Торонто

А. А. Сорокін

магістр історії та археології
 ORCID: 0000-0002-3008-3711.
 ResearcherID: AAE-4661-2022
 andrijsorokin1996@gmail.com

*Національний університет біоресурсів і природокористування України
 вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, Україна, 03141*

В. В. Стрілець

доктор історичних наук, професор
 ORCID: 0000-0001-7790-5789
 striletsv@ukr.net

*Національний університет біоресурсів і природокористування України
 вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, Україна, 03141*

Анотація. *Мета статті:* дослідження передумов та процесу офіційного оформлення міжмуніципального співробітництва Києва з Чикаго і Торонто у липні 1991 р. *Методи дослідження:* історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-біографічний, структурно-функціональний. *Основні результати.* Київське міське керівництво розглядало встановлення побратимських зв'язків Києва із двома північноамериканськими містами в контексті розширення співпраці

із західною українською діаспорою. Його контакти із представниками західної української діаспори та посадовцями США і Канади в 1990 р. поряд зі збільшенням витрат на міжнародні зв'язки сприяли активізації підготовки до процесу поріднення Києва з Чикаго і Торонто влітку 1991 р. Останнє було приурочене до святкування річниці Декларації «Про державний суверенітет України» та 100-річчя перебування етнічних українців у Канаді. Процес поріднення Києва із Чикаго відбувався в останньому, натомість укладення договору між Києвом і Торонто сталося в Києві. В офіційному оформленні побратимських зв'язків Києва із Чикаго і Торонто брали участь члени міського керівництва у супроводі представників центральних органів влади США, Канади та Української РСР, а також громадських діячів української діаспори; продовженням підписання угод між містами стали додаткові зустрічі. Поріднення Києва із Торонто мало більшу увагу з боку української преси, аніж його поріднення з Чикаго. *Практичне значення статті* полягає у можливості використання її результатів для подальшого дослідження історії побратимських зв'язків міст України. *Оригінальність статті* полягає у постановці її мети та комбінованому використанні вітчизняних і закордонних конкретно-історичних джерел. *Наукова новизна статті* полягає у спробі комплексного дослідження встановлення побратимських зв'язків Києва із Чикаго і Торонто на основі широкого кола джерел. *Тип статті:* дослідницька.

Ключові слова: Міжмуніципальне співробітництво; Українська діаспора; Київміськрада; США; Канада.

Надійшла до редколегії 17.08.2021

Прорецензована 19.11.2021

Рекомендована до друку 24.12.2021

Universum Historiae et Archeologiae
The Universe of History and Archeology

Універсум історії та археології
Универсум истории и археологии

ISSN 2664–9950 (Print)

ISSN 2707–6385 (Online)

2021. Vol. 4(29). Issue 2, pp. 138–154

DOI 10.15421/26210426

<http://www.uha.dp.ua>

LCC DK508.92–508.939

Establishing twinning relations of Kyiv with Chicago and Toronto

A. A. Sorokin

Master of History and Archeology

ORCID: 0000-0002-3008-3711

ResearcherID: AAE-4661-2022

andrijsorokin1996@gmail.com

*The National University of Life and Environmental
Sciences of Ukraine*

15 Heroiv Oborony street, Kyiv, Ukraine, 03141

V. V. Strilets

D. Litt. in History, Professor

ORCID: 0000-0001-7790-5789

striletsv@ukr.net

*The National University of Life and Environmental
Sciences of Ukraine*

15 Heroiv Oborony street, Kyiv, Ukraine, 03141

Abstract. *The aim of the article* is to study prerequisites and formalization process of inter-municipal cooperation of Kyiv with Chicago and Toronto held in July 1991. *Methods of research:* historical-genetic, comparative historical analysis, historical-biographical, structural-functional. *Main results.* The Kyiv City Council and its executive committee senior officials regarded the establishment of twinning relations of Kyiv with two North American cities mentioned above as an important component of enhanced cooperation between the Kyiv City Council and the Ukrainian western diaspora. Contacts of Kyiv authorities with representatives of the Ukrainian western diaspora and

American and Canadian officials in 1990 along with increasing costs for international links contributed to the intensification of preparations for the process of institutional twinning between Kyiv and two mentioned North American cities held in July 1991. The latter coincided with the 1st anniversary of the adoption of the Declaration of State Sovereignty of Ukraine and the 100st anniversary of the arrival of first ethnic Ukrainians in Canada. Institutional twinning between Kyiv and Chicago took place in the latter, whereas the same process between Kyiv and Toronto was held in the capital of the Ukrainian SSR; formalization of twinning between Kyiv and the named two North American cities involved Kyiv City authorities who were accompanied by the members of the Ukrainian western diaspora and senior officials representing the USA, Canada and the Ukrainian SSR. The signing of inter-municipal agreements of Kyiv with Chicago and Toronto led to additional meetings with the participation of authorities, highest officials and participants of public organizations of the Ukrainian western diaspora; twinning between Kyiv and Toronto was covered by Ukrainian newspapers better than the same process between Kyiv and Chicago. *Practical meaning of the article* consists in the possibility of using its conclusions for the further studies of the history of twinning of Ukrainian cities. *Originality of the article* lies in setting its goal and the combined use of domestic and foreign concrete historical sources. *Scientific novelty of the article* consists in the attempt of comprehensive investigation of establishment of twinning links of Kyiv with Chicago and Toronto based on a broad range of sources. *Type of article:* research.

Keywords: Inter-municipal cooperation; Ukrainian diaspora; Kyiv City Council; USA; Canada.

Received 17.08.2020

Reviewed 19.11.2021

Accepted 24.12.2021

Постановка проблеми. На сьогодні в умовах активного розвитку міжмуніципального співробітництва (Мельничук, О. С., 2016, сс. 263–264) актуальності набуває дослідження становлення побратимських зв'язків між містами України та зарубіжних країн. Останнє особливо стосується Києва, як столичного міста (Мельничук, О. С., 2016, сс. 155–156, 202, 291), і Чикаго та Торонто як великих північноамериканських осередків західної української діаспори (Євтух, В. Б., Ковальчук, О. О., 1993, сс. 39–40, 70, 87, 114–115, 122; Шевчук, О. А., 1997, сс. 7, 11–12; Дибчук, Л. В., 2006, с. 11; Мерфі, Н. Г., 2007, сс. 50–51, 53–54; Недошитко, І. Р., 2013, сс. 68, 100–101, 112, 141, 171–172, 179; Шамраєва, В. М., 2016, сс. 324, 326; Русначенко, А., 2017, сс. 138–139, 141; Перепелиця, Г. М. (ред.), 2018, с. 349, 351–352; Біловус, Л. І., 2019, сс. 230, 281–282, 368–369, 440; Сіромський, Р. Б., 2021, с. 80–82, 272, 285, 324), що станом на серпень 2021 р. мають 30-річний досвід побратимських зв'язків (*Київ та Торонто святкують 30-річчя побратимства ...*, 2021; *Перелік міст ...*, 2018, с. 1). Окрім того, вивчення інституційного оформлення співпраці Києва з названими містами США і Канади набуває актуальності в контексті розвитку українсько-американських (Шамраєва, В. М., 2016, с. 375) та українсько-канадських (Перепелиця, Г. М. (ред.), 2018, сс. 349–352) міждержавних відносин.

Історіографія. Перші дослідження, в яких було епізодично висвітлено окремі факти стосовно процесу поріднення Києва із Чикаго і Торонто, з'явилися на початку 1990-х рр. Так, Л. Лещенко згадала про ухвалення 20 лютого 1990 р. міською радою Торонто рішення про намір встановити побратимські зв'язки з Києвом (Лещенко Л. О., 1990, с. 36), а також про візит у березні 1990 р. до м. Києва делегації Шкільної ради Торонто на чолі з її посадовцем О. Чумаком та укладення нею із Управлінням народної освіти м. Києва угоди про співробітництво у шкільній освіті і розширенні контактів молоді обох міст (Лещенко, Л. О., 1990, сс. 36–37). У науково-популярній праці «Українці в Канаді» В. Євтух та О. Ковальчук вказали на надсилання представниками української діаспори впродовж 1990–1991 рр. гуманітарної допомоги до м. Києва (Євтух, В. Б., Ковальчук, О. О. і Заремба С.З. (ред.), 1993, сс. 113–115). Надалі, з кінця 1990-х до початку 2010-х рр., поріднення Києва із Чикаго і Торонто практично не привертало увагу дослідників, прикладом чого слугують дисертаційні дослідження з історії суспільно-політичної діяльності представників української діаспори в США і Канаді (Горбатюк, Н. П., 1999, сс. 12–16; Гавриленко, Н. Н., 2000, сс. 14–16; Мартинюк, Ю. В., 2011, сс. 7–13; Гладун, Ю. П., 2012, сс. 8–14),

правового становища останньої (Василенко, А. М., 2011, сс. 5–17), її внеску в економічний та культурний розвиток України (Дибчук, Л. В., 2006, сс. 4–16), її соціокультурних особливостей (Кривда, Н. Ю., 2009, сс. 11–27), а також з історії становлення українсько-американських міждержавних відносин (Ващенко, О. Ф., 2013, сс. 3–17) та східноєвропейського напрямку зовнішньої політики Канади (Кононенко, С. В., 1996, сс. 11–23). Попри те, серед праць названого періоду виділяється колективна соціологічна робота 2003 р. (Євтух, В., Трощинський, В., Попок, А., Швачка, О., 2003), значення якої полягає у висуненні твердження про пріоритетність співпраці представників західної української діаспори із Києвом, як українською столицею (Євтух, В., Трощинський, В., Попок, А., Швачка, О., 2003, сс. 57–58), та дослідженні специфіки співробітництва української діаспори з історичною батьківщиною (Євтух, В., Трощинський, В., Попок, А., Швачка, О., 2003, сс. 55–65). Важливими дослідженнями також були монографії К. Чернової про соціокультурні характеристики української діаспори (Чернова, К. О., 2007) та Ю. Недужка про участь її представників у відновленні української незалежності (Недужко, Ю. В., 2009), зокрема на межі 1980–1990-х рр. (Недужко, Ю. В., 2009, сс. 482–518). Попри значущість проблематики та теоретичних висновків, обидві праці відзначаються відсутністю фокусу дослідницької уваги саме на участі українських громад Чикаго і Торонто у порідненні вказаних міст із Києвом.

Вказана ситуація зазнає змін з початку 2010-х рр., коли у наукових працях знову з'являються факти стосовно міжмуніципального співробітництва Києва із Чикаго. У дисертаційному дослідженні І. Недошитко міститься твердження про визначальну роль представників української діаспори у створенні та функціонуванні комітету міст-побратимів Чикаго – Київ (Недошитко, І. Р., 2013, с. 183), проте авторка не навела точної дати його створення і не розкрила процес поріднення двох міст у липні 1991 р. (Недошитко, І. Р., 2013, с. 183). У праці В. Шамраєвої наведено факти наявності побратимських зв'язків між 23 парами міст України та США і активного співробітництва між діловими колами Чикаго та Києва (Шамраєва, В. М., 2016, с. 375), проте поряд з тим дослідниця не заглиблювалася у дослідження процесу започаткування партнерства між названими містами. В синхронній дисертації О. Мельничук ґрунтовно розкрито юридичну специфіку побратимських зв'язків міст України та зарубіжних держав (Мельничук, О. С., 2016, сс. 229–230, 243, 249, 262–265), а також наведено їх приклади (Мельничук, О. С., 2016, сс. 230, 249, 264), проте теоретична спрямованість до-

слідження та його ширша проблематика унеможливили вивчення авторкою витоків сучасного міжмуніципального співробітництва українських та зарубіжних міст.

Наукові дослідження, дотичні до проблематики поріднення та подальшої співпраці Києва з Чикаго і Торонто, наразі доповнені довідковими відомостями 2018 р. про побратимські зв'язки Києва (*Перелік міст ...*, 2018, с. 1), а також інформацією 2020 р. про історію співпраці між Чикаго та Києвом (*History of exchange*, 2020), у початковій частині якої повідомлялося про підписання 17 липня 1991 р. угоди про співробітництво між двома містами, відвідання Чикаго Л. Кравчуком та візит до американського міста-побратима Києва депутата Київміськради I (XXI) скликання від 268 виборчого округу (Мужилко, О., 2011, с. 41) і керівника київської міської асоціації підприємців В. Майка з метою переговорів із представниками п'ятох великих фірм Чикаго (*History of exchange*, 2020).

Таким чином, поточна історіографічна ситуація стосовно становлення побратимських зв'язків Києва із містами Чикаго і Торонто характеризується відсутністю комплексних досліджень, присвячених офіційному оформленню вказаних зв'язків у липні 1991 р., а також фрагментарністю висвітлення його передумов.

Метою статті є дослідження передумов та особливостей встановлення побратимських зв'язків Києва з містами Чикаго і Торонто у липні 1991 р.

Джерельною базою слугують документи фонду 1697 Державного архіву м. Києва, а також матеріали періодичної преси. Перші включають матеріали сесійних пленарних засідань Київської міської Ради народних депутатів I (XXI) скликання (Сорокін, А., 2018а, сс. 133–134), протоколи засідань її президії (Сорокін А., 2018а, с. 134) та рішення останньої із додатками до них (Сорокін, А., 2018а, сс. 134–135), розпорядження її керівних осіб (Сорокін, А., 2018а, с. 135) та журнал їх реєстрації (Сорокін А., 2018а, с. 135), також доповнюючись факсимільними примірниками угоди між Києвом і Торонто українською (*Договір дружби ...*, 1991, 29 лип.) та англійською (*Friendship agreement ...*, 1991, 29 July) мовами; другі складаються із публікацій у кількох групах газет. Першу групу залучених періодичних видань складають київські загальноміські газети «Вечірній Київ», «Київський вісник» та «Хрещатик» (Сорокін, А., 2018b, сс. 110–111); друга група представлена газетою Верховної Ради Української РСР «Голос України» (Нестеряк, Ю. В., 2018, с. 13); третя група репрезентована друкованими виданнями української етнічної діаспори у США і Канаді: щоденною газетою «Свобода» (Гриценко, О. М., 1997, с. 16; Губарець, В. В., 2007,

сс. 7–8; Часто, П., 2012, с. 799; Недошитко, І. Р., 2013, с. 75), українським тижневиком «Новий шлях» (Сіромський, Р. Б., 2021, с. 54), українським католицьким часописом «Нова Зоря» (Недошитко, І. Р., 2013, с. 79) та українським англomовним тижневиком «The Ukrainian Weekly» (Гриценко, О. М., 1997, с. 16; Горбатюк, Н. П., 1999, с. 9; Губарець, В. В., 2007, с. 8; Недошитко, І. Р., 2013, сс. 75, 77).

Виклад основного матеріалу. Передумови для поріднення Києва із двома північноамериканськими містами з метою поглиблення співробітництва на рівні окремих підрозділів виконавчого комітету Київської міської Ради народних депутатів (Лещенко, Л. О., 1990, сс. 36–37) склалися у квітні 1990 р., на який припадає початок діяльності Київміськради нового, на той час XXI скликання (Сорокін, А., 2018а, с. 133). Наміри київського міського керівництва стосовно встановлення побратимських зв'язків Києва із містами Чикаго і Торонто озвучив начальник відділу зовнішніх зв'язків Київміськвиконкому В. Б. Мельник в інтерв'ю із назвою «Наша сім'я зростає», надрукованому в номері газети «Вечірній Київ» 28 квітня 1990 р. під рубрикою «Завтра – Всесвітній день поріднених міст» (Мельник, В. Б., 1990, 28 квіт.). Перелічивши назви поточних на той час міст-побратимів Києва, респондент зазначив факт його співпраці із м. Чикаго попри відсутність офіційного оформлення побратимських зв'язків (Мельник, В. Б., 1990, 28 квіт.). Також він вказав на міста, з якими планується встановити побратимські зв'язки, серед яких було й місто Торонто, з огляду на рішення його міської ради про поріднення з м. Києвом (Мельник, В. Б., 1990, 28 квіт.).

У відповідь на репліку інтерв'юера про наявність численної української діаспори в Канаді, зацікавленість її представників справами на історичній батьківщині та відсутність уваги до них у минулому з боку київської міської влади посадовець позитивно оцінив зникнення ідеологічних обмежень у контактах Київміськради із етнічними українцями в зарубіжних країнах, завдяки чому було створено підґрунтя для розширення співробітництва Києва з Торонто, Чикаго та Мюнхеном як осередками української еміграції (Мельник, В. Б., 1990, 28 квіт.). Окрім того, респондент означив зв'язки із зарубіжним українством в якості пріоритетних для Київміськради, а також згадав про підготовку влади та окремих мешканців м. Києва до 100-річчя святкування започаткування української діаспори в Канаді, елементом якої була ініціатива київських ентузіастів зі спорудження яхти та подорожі нею з Києва до берегів Канади (Мельник, В. Б., 1990, 28 квіт.). Далі начальник відділу зовнішніх зв'язків Київміськвиконкому, висловивши жаль

з приводу відсутності у м. Києва міст-побратимів у Канаді і щастя з приводу можливості виправлення вказаного стану в найближчому майбутньому, назвав у якості перших кроків із налагодження співробітництва м. Києва і Торонто обміни групами школярів із подальшим поглибленням у формі надання гуманітарної допомоги м. Києву та лікування його мешканців у зв'язку із наслідками Чорнобильської катастрофи (Мельник, В. Б., 1990, 28 квіт.). В заключній частині інтерв'ю респондент згадав про послаблення співробітництва столиці Української РСР із містами-побратимами в НДР, Польщі та Чехословаччині: Лейпцигом, Краковом та Братиславою (*Перелік міст ...*, 2018, с. 1), що сталося через різкі суспільно-політичні зміни у названих державах і перехідний період у відповідних містах із суттєвим послабленням типових для попередніх часів (Баймуратов, М. А., 1996, сс. 44–45) зв'язків, що забезпечувалися співпрацею компартійних органів та виробничих об'єднань м. Києва і міст країн соцтабору (Мельник, В. Б., 1990, 28 квіт.). Останнє можна розглядати в якості однієї з передумов встановлення побратимських зв'язків Києва із Чикаго і Торонто шляхом зміни пріоритетності напрямів міжмуніципального співробітництва Київміськради.

Зусилля для поріднення м. Києва із двома північноамериканськими осередками української західної діаспори докладав і депутатський корпус Київміськради I (XXI) скликання. Виявом названих зусиль була спроба створення постійної депутатської комісії з міжнародного співробітництва, про що йшлося у репортажі В. Блудова під рубрикою «Сесія Київради: день за днем» із назвою «Створюються постійні комісії» (Блудов, В., 1990b, 18 трав.) у номері газети «Вечірній Київ» від 18 травня 1990 р., де наведено пряму мову депутата від 168 виборчого округу (Мужилко, О., 2011, с. 38) А. Погрібно, який на пленарному засіданні I сесії від 17 травня 1990 р. висловився на підтримку утворення названої комісії: «Прийшов час сформувати у Раді постійну комісію з муніципальних та зарубіжних зв'язків» (Блудов, В., 1990b, 18 трав.). Попри відхилення вказаної пропозиції на засіданні I сесії від 22 травня 1990 р. (Кузьменко, В., 1990, 24 трав., с. 4), її висловлення все ж позначило зростання уваги новообраного депутатського корпусу Київміськради до активізації міжнародного співробітництва.

Однією з підвалин започаткування побратимських зв'язків Києва із м. Чикаго і Торонто стало прийняття сесією та керівництвом Київміськради нового скликання представників української західної діаспори, а також урядовців США та Канади. Так, на пленарному засіданні I сесії від 25 трав-

ня 1990 р. перед депутатами виступав член виконавчого комітету «Римського клубу» і професор (Перепелиця, Г. М. (ред.), 2018, сс. 384–385) Б. Гаврилишин (Блудов В., 1990a). Також у протоколі пленарного засідання означеної сесії від 19 жовтня 1990 р. № 58 (*Протоколи № 50–58 ...*, 1990, 03–19 жовт., арк. 64–69) міститься згадка про контакти керівництва Київміськради із американським дипломатом: «Заступник голови Київради О. Мосіюк проінформував депутатів про зустріч у міськраді з представником державного департаменту США» (*Протоколи № 50–58 ...*, 1990, 03–19 жовт., арк. 67). Стенограма означеного засідання (*Протоколи № 50–58 ...*, 1990, 03–19 жовт., арк. 78–181) деталізує текст протоколу. У її тексті наведено інформацію О. Мосіюка стосовно його зустрічі із послом США Дж. Метлоком із помилковою фіксацією його прізвища: «О 16 годині була зустріч з послом США Метюк. Була інформація, що він хотів зустрітися з міськрадою та зі мною. В бурхливій розмові брали участь ще 4 дипломата, два представника Міністерства закордонних справ. Його цікавили справи в місті, наше відношення до переходу на ринок і наші наміри відкрити консульство США. До нас декілька разів звертались їх дипломати. Ми повинні звернутися в Виконком, щоб вирішити питання про будинок для консульства США» (*Протоколи № 50–58 ...*, 1990, 03–19 жовт., арк. 176).

Наведений текст показує роль Київміськради як столичного органу місцевого самоврядування у забезпеченні діяльності іноземних представництв (Мельничук, О. С., 2016, сс. 155–156; Перепелиця, Г. М. (ред.), 2018, с. 276–280, 282), доповнює поточні відомості про участь у ньому Київміськвиконкому (Сорокін, А., 2016, сс. 458–460) і дозволяє розглядати співпрацю Київміськради та її органів із представниками Державного департаменту США в якості передумови для встановлення побратимських зв'язків із Чикаго. Надалі у протоколі пленарного засідання наступної, II сесії Київміськради від 19 листопада 1990 р. № 8 (*Протоколи № 3–16 ...*, 1990, 01 листоп.– 06 груд., арк. 80–84) зафіксовано факт повторної зустрічі в. о. її голови О. Мосіюка із Дж. Метлоком: «Виконуючий обов'язки голови Київради Мосіюк О. М. проінформував також депутатів про зустріч та розмову у Київраді з послом США в СРСР Дж. Метлоком» (*Протоколи № 3–16 ...*, 1990, 01 листоп.– 06 груд., арк. 84). У протоколі від 20 листопада 1990 р. № 9 (*Протоколи № 3–16 ...*, арк. 95–98) йшлося про представлення депутатам з боку О. Мосіюка членів канадської делегації: «Головуючий представляє представників канадської делегації, які присутні на засіданні сесії» (*Протоколи № 3–16 ...*, 1990, 01 листоп.– 06

груд., арк. 96), а у протоколі від 3 грудня 1990 р. № 14 (*Протоколи № 3–16 ...*, 1990, 01 листоп.– 06 груд., арк. 181–185) відображено факт зустрічі в.о. голови Київміськради із американською делегацією: «Виконуючий обов'язки голови Київради Мосіюк О.М. проінформував депутатів про зустріч з американською делегацією – представниками освіти США» (*Протоколи № 3–16 ...*, 1990, 01 листоп.– 06 груд., арк. 183). Репліка О. Мосіюка з тексту стенограми пленарного засідання 3 грудня 1990 р. характеризує названу зустріч в якості випадкової: «Прошу вибачити, але тільки що відбулася зустріч із американцями, це зустріч спонтанна, незапланована» (*Протоколи № 3–16 ...*, 1990, 01 листоп.– 06 груд., арк. 235), що вказує на загальне пошвавлення соціокультурних контактів між представниками США та Української РСР як чинник посилення міжмуніципального співробітництва між їхніми містами.

Також слід зауважити, що встановленню побратимських зв'язків Києва із містами Чикаго і Торонто сприяло посилення активної ролі окремих депутатів Київміськради у процесі його досягнення. Так, пленарне засідання її II сесії 27 листопада 1990 р. (*Протоколи № 3–16 ...*, 1990, 01 листоп.– 06 груд., арк. 120–175) відзначилося виступом депутата від 268 виборчого округу (Мужилко, О., 2011, с. 41) В. Майка (*Протоколи № 3–16 ...*, 1990, 01 листоп.– 06 груд., арк. 164–169), який наполягав на створенні спеціальної комісії із залучення зарубіжного капіталу із західних держав, причому із акцентом на представниках української діаспори в Канаді в якості потенційних інвесторів та зовнішньоекономічних партнерів: «Друга комісія – по залученню капіталу капіталістичних розвинутих країн до України. Чому це треба зробити? Москва, Ленінград, всі кинулися. У нас можливостей більше. У нас є велика кількість мешканців у Канаді, інших країнах. Треба зацікавити їх пільгами, іншими речами. Дати ті гарантії, які не дає їм уряд, щоб їх втягнути в організацію спільних підприємств. І це треба зробити» (*Протоколи № 3–16 ...*, 1990, 01 листоп.– 06 груд., арк. 166).

Підвалини посилення активної ролі Київміськради нового скликання у зовнішніх зв'язках заклалися і діяльністю її президії, яка 14 листопада 1990 р. розглядала і ухвалила рішення «Про відкриття валютного фонду Київради» (*Протоколи № 19–28 ...*, 1990, 30 жовт.– 24 груд., арк. 12), а на засіданні 28 листопада 1990 р. (*Протоколи № 19–28 ...*, 1990, 30 жовт.– 24 груд., арк. 18–21) ухвалила рішення «Про затвердження витрат, що пов'язані з організацією прийомів у міськраді зарубіжних делегацій, придбанням, підготовкою і надсиланням за кордон інформаційних матеріалів та збільшення

асигнувань президії міськради» (*Протоколи № 19–28 ...*, 1990, 30 жовт.– 24 груд., арк. 20). Останнє передбачало на основі складених відділом зовнішніх зв'язків Київміськвиконкому розрахунків затвердження витрат у IV кварталі 1990 р. на вказані у назві рішення потреби в сумі 12 тис. крб. (*Рішення № 1–47, 49–71 ...*, 1990, 10 лип.– 11 груд., арк. 156), причому згідно з додатком 3 тис. крб. було передбачено на прийом іноземних делегацій, представників консульств і посольств, журналістів та спеціалізованих туристичних груп (*Рішення № 1–47, 49–71 ...*, 1990, 10 лип.– 11 груд., арк. 157), 2 тис. крб. – на поштові витрати і використання міжнародного телексу і факсу (*Рішення № 1–47, 49–71 ...*, 1990, 10 лип.– 11 груд., арк. 157), а 7 тис. крб. – на придбання та надсилання за кордон інформаційних матеріалів стосовно проведення масових заходів і свят (*Рішення № 1–47, 49–71 ...*, 1990, 10 лип.– 11 груд., арк. 157).

Безпосередні спроби встановлення побратимських зв'язків Києва із Чикаго і Торонто фіксуються вже в червні 1991 р. Стосовно останнього в журналі розпоряджень голови та керівника секретаріату Київміськради наявний запис про розпорядження № 55с від 11 червня 1991 р. під назвою «Про відрядження в м. Торонто /Канада/ т. Бондарева А.В.» (*Журнал реєстрації ...*, 1990–1998, 15 трав.– 03 черв., арк. 18зв.). У самому ж розпорядженні, підписаному заступником голови О. Мосіюком (*Розпорядження № 1–128 ...*, 1991, 04 січ.– 30 серп., арк. 70) за поданням постійної комісії з житлових проблем та комунального господарства за підписом М. Збирка поряд із погодженням із головним планово-економічним управлінням за підписом С. Бабича та схваленням консультанта з питань правової роботи В. Грицяя (*Розпорядження № 1–128 ...*, 1991, 04 січ.– 30 серп., арк. 70зв.), йшлося про відрядження члена вказаної вище постійної депутатської комісії на прохання комерційної організації представників української громади м. Торонто: «За запрошенням Українського клубу професіоналів та підприємців м. Торонто /Канада/ відрядити на стажування члена постійної комісії з житлових проблем та комунального господарства т. Бондарева Аркадія Володимировича в м. Торонто строком на 6 тижнів з 24.06. по 05.08.1991 року за рахунок приймаючої сторони» (*Розпорядження № 1–128 ...*, 1991, 04 січ.– 30 серп., арк. 70).

Попри забезпечення відрядження з боку представників української діаспори, часткове покриття витрат на поїздку було передбачено і з боку Київміськради: «Головному планово-економічному управлінню виконкому міськради забезпечити оплату 30% добових у сумі 192 канадських долари» (*Розпорядження № 1–128 ...*, 1991, 04 січ.– 30 серп.,

арк. 70). Передумови та специфіка відрядження розкрито у листі організації «Українська Духовна Республіка» від 10 червня 1991 р. на адресу голови Київміськради Г. Малишевського (*Розпорядження № 1–128 ...*, 1991, 04 січ. – 30 серп., арк. 71). В ньому повідомлено про причину та специфіку відрядження: «Українською Духовною Республікою спільно з Українським клубом професіоналів та підприємців м. Торонто проводився конкурсний відбір кандидатів для навчання основам менеджменту в м. Торонто /Канада/. Депутат Київради т. БОНДАРЄВ Аркадій Володимирович зарахований до складу групи, яка вилітає до м. Торонто 23 червня 1991 р. Термін навчання та стажування – 6 тижнів» (*Розпорядження № 1–128 ...*, 1991, 04 січ. – 30 серп., арк. 71). Наприкінці листа вказано на покриття витрат саме з боку адресанта і комерційної асоціації представників української громади м. Торонто: «Всі витрати по відправленню та перебуванню групи несуть УДР та Український клуб професіоналів та підприємців м. Торонто» (*Розпорядження № 1–128 ...*, 1991, 04 січ. – 30 серп., арк. 71).

Що ж до підготовки до поріднення Києва і Чикаго, то вона висвітлена в документах Київміськради опосередковано. Про неї свідчить протокол засідання президії Київміськради від 12 липня 1991 р. (*Протоколи засідань президії ...*, 1991, 04 січ. – 23 жовт., арк. 50–54). Окрім розгляду питання про ратифікацією договору між Києвом і Вільнюсом та ухвалення позитивного рішення з означеного питання (Сорокін, А., 2018а, с. 134), на засіданні присутні також обговорювали запланований візит до США голови Київміськради (Мужилко, О., 2011, с. 30) Г. Малишевського та його заступника О. Мосіюка, причому частина присутніх негативно поставилася до можливості одночасної відсутності в Києві обох вищих посадовців київської міської влади: «Щодо недоцільності поїздки в США одночасно голови Київради та виконавчого комітету і заступника голови Київради виступили: тт. Омельченко О.О., Бернович О.В., Артюх Г.М., Яловий В.Б., Захаров А.М., Щуров К.В.» (*Протоколи засідань президії ...*, 1991, 04 січ. – 23 жовт., арк. 51). Взаємодія між українською громадськістю Чикаго, чиказькою міською владою і Київміськradoю не відображена в документах останньої, проте про неї свідчать матеріали номера газети «The Ukrainian Weekly» від 23 червня 1991 р. про призначення американського адвоката українського походження (Недошитко, І. Р., 2013, с. 97) Ю. Куляса головою комітету співпраці із Києвом у межах Міжнародної програми міст-побратимів Чикаго (Kulas appointed Chicago sister cities chairman, 1991, 23 June, p. 4), що вказує на двосторонність кроків до офіційного оформ-

лення міжмуніципального співробітництва Києва і Чикаго зі створенням спільної міжміської комісії (Мельничук, О. С., 2016, с. 249) та залученням впливового представника української діаспори в США (Недошитко, І. Р., 2013, с. 97, 183), який на момент призначення був членом низки американських правозахисних, меморіальних, політичних та економічних організацій (Kulas appointed Chicago sister cities chairman, 1991, 23 June, p. 4).

Хронологічно першим було встановлення побратимських зв'язків Києва із м. Чикаго 17 липня 1991 р. (*History of exchange*, 2020, p. 1), про що докладно розповідається у матеріалах газет «Свобода» і «The Ukrainian Weekly». У репортажі О. Роздольської від 30 липня 1991 р. повідомлялося про прибуття до Чикаго з офіційним візитом Г. Малишевського та О. Мосіюка, які підписали акт побратимства між Києвом і Чикаго (Роздольська, О., 1991b, 30 лип., с. 1). Прикметно, що авторка вказала на святкування за день до того в середовищі української громади Чикаго річниці з дня проголошення Декларації про державний суверенітет України, а також детально зупинилася на зустрічі офіційних осіб м. Києва із представниками української діаспори 19 липня 1990 р. (Роздольська, О., 1991b, 30 лип., с. 1), що стала виявом зв'язків української діаспори із історичною батьківщиною (Євтух, В., Трощинський, В., Попок, А., Швачка, О., 2003, сс. 56–57). Вказаний захід був організований посталим в умовах підтримки Народного Руху України з боку представників української діаспори (Русначенко, А., 2017, сс. 154–155; Недужко, Ю. В., 2009, сс. 482–483) чиказьким міським Товариством Сприяння Рухові, а також Українсько-Американською Асоціацією Професіоналів, і був розпочатий виступом голови першого Б. Ткачука із вітальним словом до гостей (Роздольська, О., 1991b, 30 лип., с. 1). Далі з боку української громади м. Чикаго виступив голова Комітету міжміської приязні Ю. Куляс, що перервав власний виступ проханням до В. Маркуся зачитати надісланий з Української РСР примірник Декларації про державний суверенітет України, після чого представив офіційних посадових осіб м. Києва та надав слово Г. Малишевському (Роздольська, О., 1991b, 30 лип., с. 1).

Згідно з репортажем, голова Київміськради подякував організаторам за теплий прийом, висловив жаль через знищення впродовж попередніх 70 років понад 250 архітектурних пам'яток м. Києва, зазначив пріоритетність пам'яткоохоронної діяльності в роботі київської міської влади, а також назвав закордонні зв'язки важливим чинником для піднесення престижу м. Києва в якості столичного міста і вказав на підготовку до відкриття в ньому кон-

сульств низки західних держав (Роздольська, О., 1991b, 30 лип., с. 1). Важливим у репортажі стало докладне передання значно політизованішого виступу О. Мосіюка (Роздольська, О., 1991b, 30 лип., с. 1), обумовленого як його участю в діяльності НРУ та фракції Демократичного блоку Київміськради (Сорокін, А., 2021, с. 29), так і його ознайомленням із замовчуваними фактами історії України у шкільному віці (Сорокін, А., 2021, сс. 30–31) і сформованим у студентські роки скептичним ставленням до офіційних ідеологічних настанов (Сорокін, А., 2021, с. 33). Промова була розпочата із висловлення вдячності представникам української діаспори за інформування світу про Україну та український дисидентський рух і продовжилася повідомленням про відкладення підписання Союзного договору до початку осінньої сесії Верховної Ради Української РСР та висловлення думки про повільність втілення принципів Декларації про державний суверенітет України через нерішучість і роз'єднаність українських урядовців (Роздольська, О., 1991b, 30 лип., с. 1). Також О. Мосіюк висловив власні погляди на процеси в Українській РСР, зазначивши успіхи у пробудженні національної свідомості на прикладах використання донбаськими шахтарями під час страйкових заходів синьо-жовтих прапорів, що могло бути відображенням позитивного ставлення страйкарів до національно-демократичного руху (Русначенко, А., 2017, сс. 78–82), та ширшого впровадження української мови у шкільній освіті з переходом на навчання нею половини учнів, а також розглядаючи діяльність західноукраїнських місцевих Рад народних депутатів як потужний вияв демократизації і оцінюючи в якості невдачі та свідчення слабкого розвитку економічних перетворень нереалізованість планів із впровадження окремої республіканської валюти (Роздольська, О., 1991b, 30 лип., сс. 1, 3).

Надалі Г. Малишевський та О. Мосіюк відповідали на запитання присутніх стосовно проблем діяльності Київміськради, зокрема висловили твердження про фактичне підпорядкування підрозділів МВС у м. Києві міській владі паралельно із їх юридичною підпорядкованістю вищим органам влади, пообіцяли задовольнити релігійні потреби 25-тисячної греко-католицької громади м. Києва із можливістю побудови нового греко-католицького храму, розповіли про плани приватизації столичного житла та будівництва в м. Києві готелів для поживлення міського туризму, вказали на кількість населення м. Києва у бл. 3 млн осіб і кількість етнічних українців у його складі у бл. 70%, а також висловили думку про доцільність з урахуванням останнього активного розвитку зв'язків між Києвом і Чикаго із пріоритетністю соціокультурного на-

прямую поряд із врахуванням економічних питань (Роздольська, О., 1991b, 30 лип., с. 3). Завершився урочистий захід словом Ю. Куляса, який відзначив внесок О. Мосіюка у підняття українського національного прапора біля Київміськради в липні 1990 р., подякував обом гостям за їхні виступи та відповіді і вказав на спроможність українців на історичній батьківщині самостійно вирішувати власну долю поряд зі збереженням українською діаспорою функції представництва українських інтересів за кордоном (Роздольська, О., 1991b, 30 лип., с. 3).

Окремо слід зауважити, що репортаж О. Роздольської було передруковано в газеті «Нова зоря» у номері від 8 вересня 1991 р. під назвою «Визначні офіційні гості з Києва в Чикаго» зі збереженням основного змісту (Роздольська, О., 1991a, 8 верес.). У номері газети «The Ukrainian Weekly» від 4 серпня 1991 р. було вміщено повідомлення про підписання угоди стосовно побратимства Києва і Чикаго (Kiev and Toronto named Chicago's sister cities, 1991, 4 August). Цікаво, що у повідомленні йшлося про встановлення побратимських зв'язків між Чикаго і Торонто, а також вперше в україномовній пресі розповідалося про обставини поріднення Києва і Чикаго під час XXXVI щорічної конференції Міжнародної організації міст-побратимів у Чикаго 15–20 липня 1991 р. у приміщенні Palmer House Hotel (Kiev and Toronto named Chicago's sister cities, 1991, 4 August).

Цікаво, що поряд із повідомленням у тому самому номері опубліковано репортаж Д. Маркусь про святкування місцевим Товариством сприяння Руху першої річниці Декларації про державний суверенітет України (Markus, D., 1991, 4 August). Його прикметною особливістю є супровід тексту фотографією учасників урочистого заходу, серед яких були очільники Київміськради та громадські діячі української діаспори в США, та поясненням до нього: «Під час візиту до Чикаго, київські міські посадовці зустрічаються із представниками української громади. Зліва направо: Д-р Василь Маркусь, заступник голови Київміськради Олександр Мосіюк, Юліан Куляс, мер Григорій Малишевський і д-р Богдан Ткачук» (Markus, D., 1991, 4 August, p. 4). Репортаж у скороченому вигляді повторював наведені вище матеріали газети «Свобода», проте містив і нову інформацію, зокрема про початок урочистостей без участі делегації Київміськради вже 16 липня 1991 р., перегляд фільму про події в Києві 16 липня 1990 р. (Markus, D., 1991, 4 August, p. 4) та дарування делегації Київміськради від імені організаторів заходу праці «Ukrainians in Chicago and Illinois» (Markus, D., 1991, 4 August, p. 14).

Розгорнутішим став репортаж І. Камінської у номері газети «Свобода» від 15 серпня 1991 р. (Камінська, І., 1991, 15 серп., с. 4). В ньому повідомлялося, що поріднення м. Києва і Чикаго відбулося під час 35-ї конференції поріднених міст, яка відбувалася із 16 по 20 липня 1990 р. в останньому (Камінська, І., 1991, 15 серп., с. 4). І. Камінська назвала Памер Хауз Хотел в якості місця підписання договору 17 липня 1991 р., а також повідомила про участь у ньому голови Київміськради Г. Малишевського та мера Чикаго Р. Дейлі за присутності заступника першого О. Мосіюка та голови комітету «міст-сестер» Чикаго – Київ Ю. Куляса (Камінська, І., 1991, 15 серп., с. 4). Прикметно, що репортаж супроводжувався фотографією, на якій зафіксовано процес підписання угоди Г. Малишевським та Р. Дейлі у присутності Ю. Куляса (Камінська, І., 1991, 15 серп., с. 4). Унікальними подробицями процесу підписання договору, згаданими І. Камінською, були: промова на відзнаку підписання угоди представника США в ООН Т. Пікерінга із думкою про сприяння поріднення міст встановленню та підтриманню мирних відносин, трансляція інформації про поріднення міст до м. Києва засобами радіомовлення, а також надання переліку 8-ми раніших поріднених міст Чикаго та плани керівництва останнього встановити побратимські зв'язки із містом Торонто (Камінська, І., 1991, 15 серп., с. 4).

Детальніше І. Камінською було висвітлено й зустріч офіційних осіб м. Києва із представниками української громади м. Чикаго. Так, поряд із комітетом міжміської співпраці і чиказьким Товариством Сприяння Руху в якості співорганізатора події була названа Чиказька асоціація професіоналів (Камінська, І., 1991, 15 серп., с. 4), серед присутніх були згадані представник Української РСР в ООН (Біленкова, Ю. Г., 2019, сс. 130, 176) Г. Удовенко, член Українського конгресового комітету Америки (Біловус, Л. І., 2019, сс. 26, 171–172) О. Бараник (Недошитко, І. Р., 2013, с. 180), представниця організації «Чикаго груп» А. Мостович, член Української американської координаційної ради (Біловус, Л. І., 2019, сс. 26, 605) З. Туркало (Камінська, І., 1991, 15 серп.), а виступи на урочистому заході були передані досить деталізовано (Камінська, І., 1991, 15 серп.). Б. Ткачук в якості першого промовця та голови чиказького Товариства Сприяння Руху привітав присутніх, вказав на хронологічну послідовність відзначення річниці Декларації про державний суверенітет України і встановлення побратимських зв'язків між м. Києвом і Чикаго, подякував Ю. Кулясу за докладання зусиль для зближення двох міст і побажав Г. Малишевському після повернення поба-

чити біля Київміськради лише український національний прапор (Камінська, І., 1991, 15 серп.).

Далі з приводу Декларації про державний суверенітет України перед присутніми виступив Г. Удовенко, після чого В. Маркусь, як заступник Б. Ткачука, зачитав перед присутніми її текст (Камінська, І., 1991, 15 серп.). Після представлення Ю. Кулясом згаданих раніше представників громадських організацій української громади м. Чикаго перед присутніми виступив голова Київміськради Г. Малишевський, який був вражений збереженням українських національних традицій в українській громаді м. Чикаго, висловив вдячність присутнім за щире прийняття київської делегації, розповів про своє прагнення краще знати історію України та українську мову, негативно оцінив антирелігійну політику в СРСР та знищення історико-архітектурних пам'яток м. Києва і висловився стосовно згубних наслідків Чорнобильської катастрофи та необхідності їх подолання (Камінська, І., 1991, 15 серп.). Також І. Камінською було передано слова Г. Малишевського стосовно української громади м. Чикаго та західної української діаспори в цілому, зокрема висловлення радості з приводу можливості зустрічі з її представниками, численності етнічних українців у м. Чикаго, збереження ними національних традицій та їхньої обізнаності із ситуацією на історичній батьківщині (Камінська, І., 1991, 15 серп.).

Із новими подробицями в репортажі було передано й промову О. Мосіюка, яка почалася зі вступу про радість відчуття української ментальності та розселення етнічних українців у різних частинах світу (Камінська, І., 1991, 15 серп.). О. Мосіюк подякував представникам української діаспори за привертання уваги світової громадськості до голодомору, українського дисидентського руху та інших приховуваних сторінок історії України, вказав на нагальність питань стосовно нового Союзного договору із бажаністю його відкидання та впровадження окремої української валюти (Камінська, І., 1991, 15 серп.). Також промовець оцінив становище в м. Києві як у цілому сприятливе для національно-демократичних сил і повідомив про перехід половини школярів м. Києва на українську мову навчання в новому навчальному році (Камінська, І., 1991, 15 серп.). До того ж О. Мосіюк відповідав на питання стосовно житлової проблеми у м. Києві, справи С. Хмари, дій київської міліції, необхідності отримання віз у Москві, ідеологічних розмежувань у компартійних органах, створення української армії, літака «Мрія» та Київського авіаційного виробничого об'єднання, справи І. Дем'янюка, бюджету м. Києва та етнічного складу його населення, відсутності культових споруд у греко-католицької

релігійної громади м. Києва, можливостей реалізації побратимських зв'язків між Києвом і Чикаго (Камінська, І., 1991, 15 серп.).

Прикметним у репортажі є передання відповіди О. Мосіюка стосовно пам'ятника В. Леніну в м. Києві: заступник голови Київміськради висловив думку, що в антиукраїнських діях можна звинувачувати не лише Й. Сталіна, але й В. Леніна через збройну агресію проти Української Народної Республіки та організацію «червоного терору», проте зауважив про передчасність заходів зі знесення монументу з огляду на ймовірне загострення політичної ситуації в м. Києві (Камінська, І., 1991, 15 серп.). Завершилася подія заключним словом Ю. Куляса із враженням від візиту до Української РСР та спільним співанням українського національного гімну «Ще не вмерла Україна» (Камінська, І., 1991, 15 серп.).

На відміну від українських діаспорних, газети Української РСР містили лише епізодичні згадки про поріднення Києва із Чикаго, прикладом чого слугують матеріали газети «Голос України», в першому з яких за 30 липня 1991 р. згадується поріднення 20 міст Української РСР та США без наведення їхніх назв (Євсіков, О., 1991, 30 лип.), у другому ж Київ і Чикаго називаються в якості поріднених міст без наведення подробиць набуття ними вказаного статусу (Шлепаков, А., 1991, 31 лип., с. 3).

29 липня 1991 р. було встановлено побратимські зв'язки шляхом підписання угоди між Києвом і Торонто (*Перелік міст ...*, 2018, с. 1), причому примірники останньої наявні в електронному вигляді як в україномовному (*Договір дружби ...*, 1991, 29 лип.), так і в англomовному (*Friendship agreement ...*, 1991, 29 July) варіантах. Преамбула договору позначає тісні історичні та поточні українсько-канадські зв'язки в якості передумови для його підписання. Основний текст угоди не передбачав жорстких конкретних зобов'язань керівництва обох міст, декларуючи підтримання високого рівня життя мешканців обох міст та прагнення подальшої міжміської співпраці в якомога ширшому колі можливих напрямків із дотриманням принципів свободи, рівності, справедливості та миру (*Договір дружби ...*, 1991, 29 лип.; *Friendship agreement ...*, 1991, 29 July). Заключна частина угоди характеризувала її в якості основи для міжмуніципального співробітництва влади обох міст в управлінні, економічному розвитку, захисті довкілля, науці, спорті і культурі. Угода була підписана головою Київміськради Г. Малишевським, керуючим її справами М. Онуфрійчуком, мером Торонто А. Егглетоном та його заступником В. Бойчуком (*Договір дружби ...*, 1991, 29 лип.; *Friendship agreement ...*, 1991, 29 July). Присутність останнього се-

ред підписантів слугує прикладом представництва діячів української діаспори в місцевих органах влади країни проживання (Чернова, К. О., 2007, с. 47).

На відміну від поріднення Чикаго та Києва, встановлення побратимських зв'язків останнього із Торонто висвітлювалося в друкованих засобах масової інформації детальніше, оперативніше і за участю не лише української діаспорної, але й вітчизняної преси. Повідомлення про нього під рубрикою «Учора» з'явилося на першій сторінці номера газети «Вечірній Київ» від 30 липня 1991 р. (Максимов, Г., 1991, 30 лип.). Воно розпочалося зі згадки про Торонто як столицю української діаспори в Канаді, продовжившись наведенням фактів про відкриття Генерального консульства в Канаді, підписання угоди про поріднення Києва з Торонто у приміщенні Київміськвиконкому за участі членів останнього та президії Київміськради, а також про відзначення 100-річчя прибуття перших етнічних українців до Канади (Максимов, Г., 1991, 30 лип.). Також у ньому конкретизувалися обставини встановлення побратимських зв'язків між двома містами, зокрема вказувалося на підписання відповідної угоди головою Київміськради Г. Малишевським та мером Торонто А. Егглетоном, наявність у складі делегації від Торонто радника муніципалітету В. Бойчука та його дружини Т. Бойчук, радника А. Егглетона Т. Франка та начальника протокольного відділу міської ради Торонто Х. Фарлі, а також присутність на урочистому заході Генерального консула Канади в м. Києві (Сіромський, Р. Б., 2021, с. 240) Н. Гайовського, міністра культури Української РСР Л. Хоролець та міністра навколишнього середовища і водночас президента Товариства «Україна – Канада» Ю. Щербака (Максимов, Г., 1991, 30 лип.). Прикметною подробицею, зафіксованою Г. Максимовим, було дарування Києву визначним діячем української діаспори (Євтух, В., Трощинський, В., Попок, А., Швачка, О., 2003, сс. 55) Я. Соколикком картини (Максимов, Г., 1991, 30 лип.).

Аналогічне повідомлення було вміщене в номері газети «Київський вісник» вже від 31 липня 1991 р. (Родіонов, А., 1991, 31 лип.). У ньому повторювалося твердження про Торонто як центр української діаспори в Канаді і були перелічені вказані вище посадові особи та гості (Родіонов, А., 1991, 31 лип.), проте у повідомленні було наведено нові деталі зустрічі, зокрема додано відомості про Ю. Щербака, як народного депутата СРСР, та Я. Соколика, як голови Комітету українців Канади (Родіонов, А., 1991, 31 лип.), названо М. Новицького в якості автора подарованої картини і передано зміст виступів В. Бойчука, А. Егглетона та Г. Малишевського (Родіонов, А., 1991, 31 лип.). Якщо вищі посадові особи обох міст зосередили-

ся на значенні встановлення побратимських зв'язків для розвитку українсько-канадських відносин та можливих напрямках двосторонньої співпраці з економічного розвитку та наукового і культурного обміну, то В. Бойчук розповів про власну 20-річну діяльність у міській раді Торонто, вказавши на проживання в ньому 47 етносів та своє сприяння виділенню міській владі 20 тис. доларів на підвищення кваліфікації лікарів з Української РСР у контексті лікування постраждалих від наслідків Чорнобильської катастрофи та створення фонду «Дітям Чорнобиля» (Родіонов, А., 1991, 31 лип.). Також повідомлення супроводжувалося двома фотографіями із фіксацією аплодисментів присутніх і рукоштованням Г. Малишевського та А. Егглтона (Родіонов, А., 1991, 31 лип.).

Вже 2 серпня 1991 р. коротке повідомлення про встановлення побратимських зв'язків між Києвом і Торонто з'явилося в газеті «Хрещатик» (Канадський побратим Києва, 1991, 2 серп.). За змістом воно в основному повторювало проаналізовані вище матеріали, проте вказувало на присутність на церемонії підписання також депутатів Київміськради та представників громадськості Торонто (Канадський побратим Києва, 1991, 2 серп.). Прикметним для «Хрещатика» було опублікування тексту договору між двома містами у тому самому номері (Договір про дружбу між містами Торонто і Київ, 1991, 2 серп.), а також фотографії А. Егглтона і Г. Малишевського за столом (*Слідом за подією*, 1991, 7 серп.).

Логічним продовженням поріднення Києва і Торонто стала висвітлена в номері газети «Голос України» за 1 серпня 1991 р. зустріч між мером останнього А. Егглтоном та Першим заступником Голови Верховної Ради Української РСР І. Плющем (Світланова, В., 1991, с. 2), у якій брали участь також її депутат С. Головатий, заступник голови Київміськвиконкому В. Кочерга, голова Московської райради М. Бідзіля [Сорокін, А., 2017, с. 137], згадуваний раніше Н. Гайовський та підприємці з української діаспори, причому присутні схвально оцінили поріднення обох міст (Світланова, В., 1991, с. 3).

У пресі української західної діаспори новини про підписання угоди між керівництвом Києва і Торонто з'явилися пізніше. Так, репортаж про вказану подію з'явився у газеті «Новий шлях» лише 24 серпня 1991 р. (Борщевський, С., 1991). В основних рисах він повторював раніші повідомлення в київських газетах, проте доповнював їх деталями про перебування делегації м. Торонто в готелі «Дніпро», присутність на церемонії підписання угоди про побратимство двох міст представників київської преси та репліку депутата від 136 виборчого округу (Мужилко, О., 2011, с. 36) М. Грабаря про

вказану угоду як продовження курсу на економічну і політичну незалежність України (Борщевський, С., 1991). Репортаж супроводжувався факсимільною публікацією україномовного примірника угоди про дружбу між Торонто і Києвом (Борщевський, С., 1991). Також у номері газети «Новий шлях» від 24 серпня 1991 р. зроблено повний виклад промови В. Бойчука (Слово Екзекутивного Радного ..., 1991, 24 серп.), в якій заступник мера Торонто висловив радість з приводу розширення зв'язків між українською діаспорою та історичною батьківщиною, а також між владою і мешканцями Києва і Торонто (Слово Екзекутивного Радного ..., 1991, 24 серп.). Окрім того, В. Бойчук згадав про власні ініціативи в якості муніципального посадовця з висунення на розгляд міської ради Торонто питань про поріднення з Києвом і привітання на адресу української влади з приводу ухвалення Декларації про державний суверенітет України, насамкінець висловивши сподівання на подальші позитивні перетворення та взаємовигідну співпрацю двох міст (Слово Екзекутивного Радного ..., 1991, 24 серп.).

Висновки. Таким чином, можна зробити такі висновки. По-перше, Київміськрада I (XXI) скликання загалом та її керівні особи вже в 1990 р. виявили прагнення до розширення співпраці із представниками США і Канади, що проявилось у пропозиції про створення постійної депутатської комісії з питань зовнішніх зв'язків, а також у контактах керівництва Київміськради з окремими особами та делегаціями з означених держав. По-друге, підписання угод про встановлення побратимських зв'язків відбувалося у зв'язку зі святкуванням знаменних дат, зокрема угоди між Києвом і Чикаго від 17 липня 1991 р. – з нагоди річниці від дня ухвалення Декларації про державний суверенітет України, а договору між Києвом і Торонто від 29 липня 1991 р. – з нагоди 100-річчя української етнічної діаспори в Канаді. По-третє, відмінність у процесі офіційного оформлення побратимських зв'язків Києва з містами Чикаго і Торонто становило місце його проведення, оскільки в першому випадку підписання відповідної угоди відбулося в Чикаго, а в другому – в Києві у колонній залі Київміськради. По-четверте, в обох випадках угоди підписувалися вищими посадовими особами відповідних міст. По-п'яте, при офіційному оформленні побратимських зв'язків були присутні члени центральних органів влади тієї держави, на території якої відбувалося підписання договору про міжмуніципальне співробітництво, причому існували відмінності у їх кількості та складі, оскільки в Чикаго 17 липня 1991 р. з американських урядовців був присутній лише представник США в ООН, а в Києві 29 липня 1991 р. за аналогічних обставин

були присутні два міністри. По-шосте, встановлення побратимських зв'язків між Києвом та названими північноамериканськими містами відбувалося за сприяння представників української етнічної діаспори, серед яких були як офіційні особи: голова комітету співробітництва Чикаго з Києвом Ю. Куляс, виконавчий радник міської ради Торонто В. Бойчук та генеральний консул Канади в м. Києві Н. Гайовський, так і представники громадських організацій української етнічної діаспори у Північній Америці, причому в Києві більшу активність виявляли канадські урядовці українського походження, а в Чикаго – громадські діячі української діаспори, що виявилось у прийнятті останніми офіцій-

ної делегації Київміськради. По-сьоме, встановлення побратимських зв'язків передбачало багатоваріантність напрямів співробітництва Києва із Чикаго і Торонто.

Подяки. Автори висловлюють вдячність співробітникам Державного архіву м. Києва за надання можливості для роботи з документами Київміськради I (XXI) скликання, а також працівникам Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича та Національної бібліотеки України ім. Я. Мудрого за надання можливостей для опрацювання газет і наукової літератури.

Бібліографічні посилання

Баймуратов, М. А., 1996. *Проблеми международной правосубъектности органов местного самоуправления*. Одесса.

Біленкова, Ю. В., 2019. *Участь політико-правових суб'єктів Української РСР в розробці та утвердженні основних інститутів нового міжнародного права: історико-правове дослідження*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів: Інститут права імені Володимира Великого Міжрегіональної академії управління персоналом; Національний університет «Львівська політехніка». Доступно: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1687/dysertaciynarobotanazdobuttyanaukovogostupenyakandydataurydychnyhnaukbilenkovojuyus.pdf> [Дата звернення: 16.08.2021].

Біловус, Л. І., 2019. *Українськомовна періодика української діаспори США у збереженні національної ідентичності (1991–2017 рр.)*: автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01 (Історія України). Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет; Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Доступно: http://tnpu.edu.ua/naukova-robota/documents-download/d-58-053-04/Dis_Bilovus.pdf [Дата звернення: 16.08.2021].

Блудов, В., 1990а, 26 травня. Робота триває. *Вечірній Київ*. № 119 (13934), с. 1.

Блудов, В., 1990б, 18 травня. Створюються постійні комісії. *Вечірній Київ*, № 112 (13927), с. 1.

Борщевський, С., 1991, 24 серпня. Договір дружби між Торонтом і Києвом (Власна кореспонденція з Києва). *Новий шлях*, № 34, с. 1.

Василенко, А. М., 2011. *Українська діаспора в державі Канада: історико-правовий аспект*: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 (Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень). Одеса: Міжнародний гуманітарний університет.

Ващенко, О. Ф., 2013. *США – Україна: розвиток двостороннього співробітництва у 1991–2011 роках*: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 (Всесвітня історія). Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка.

Гавриленко, Н. Н., 2000. *Украинская этническая группа в общественно-политической жизни Канады (60–90-е гг. XX в.)*: автореф. дис. ... канд. іст. наук:

07.00.03 (Всеобщая история). Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский государственный университет.

Гладун, Ю. П., 2012. *Громадсько-політична діяльність українців Канади (1945–1991 рр.)*: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 (Історія України). Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Горбатюк, Н. П., 1999. *Роль української діаспори Канади в формуванні українсько-канадських відносин (1991–1997 рр.)*: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 (Всесвітня історія). Одеса: Одеський державний університет ім. І. І. Мечникова.

Гриценко, О. М., 1997. *Преса українців північноамериканського континенту як чинник збереження їхньої етнічної ідентичності (1990-ті роки)*: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 (Всесвітня історія). Київ: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського Національної академії наук України.

Губарець, В. В., 2007. *Українська етнічна преса США та Канади (1945–1994 рр.)*: особливості висвітлення україно-американських взаємин: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08 (Журналістика). Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Дибчук, Л. В., 2006. *Внесок української діаспори Канади та країн Латинської Америки у розвиток економіки та культури незалежної України (1991–2005 рр.)*: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 (Історія України). Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.

Договір дружби між містами Торонто і Києвом, 1991, 29 лип. Доступно: <https://kyivcity.gov.ua/img/item/general/7194.pdf> [Дата звернення: 16.08.2021].

Договір про дружбу між містами Торонто і Київ, 1991, 2 серп. *Хрещатик*, № 42, с. 1.

Євсіков, О., 1991, 30 лип. До візиту Дж. Буша на Україну. *Голос України*, № 145, с. 2.

Євтух, В. Б., Ковальчук, О. О. і Заремба, С. З. (ред.), 1993. *Українці в Канаді*. Київ: Будівельник.

Євтух, В., Трощинський, В., Попок, А., Швачка, О., 2003. *Українська діаспора: соціологічні та історичні студії*. Київ: Видавництво УАННП «Фенікс».

- Журнал реєстрації розпоряджень та наказів голови Київської ради та керівника секретаріату*, 1990–1998, 15 травня.– 03 черв. Спр. 11. Оп. 1. Ф. 1697. Київ: Державний архів м. Києва, 63 арк.
- Камінська, І., 1991, 15 серпня. Чикаго і Київ стали містами-побратимами. *Свобода*, ч. 155, с. 4.
- Канадський побратим Києва, 1991, 2 серп. *Хрещатик*, № 42, с. 1.
- Київ та Торонто святкують 30-річчя побратимства: Костел Святого Миколая підсвітили кольорами прапора міста Торонто*, 2021, 30 лип. Доступно: https://kyivcity.gov.ua/news/kiv_ta_toronto_svyatkuyut_30-richchya_pobratimstva_kostel_svyatogo_mikolaya_pidsvitili_kolorami_prapora_mista_toronto_foto/ [Дата звернення: 16.08.2021].
- Кононенко, С. В., 1996. *Центральна і Східна Європа в системі сучасної зовнішньої політики Канади*: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04. Київ: Інститут світової економіки і міжнародних відносин Національної Академії Наук України.
- Кривда, Н. Ю., 2009. *Українська діаспора: досвід культуротворення*: автореф. дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.12 (Українознавство (філософські науки)). Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
- Кузьменко, В., 1990, 24 травня. Успіхи і невдачі. *Вечірній Київ*, № 117 (13932), сс. 1, 4.
- Лещенко, Л. О., 1990. *Канада – наш сусід і партнер*. Київ: Т-во «Знання» УРСР, 1990.
- Максимов, Г., 1991, 30 липня. Поріднилися Київ і Торонто. *Вечірній Київ*, № 144 (14259).
- Мартинюк, Ю. В., 2011. *Українська західна діаспора: основні напрямки суспільно-політичної діяльності (на прикладі США і Канади)*: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 (Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку). Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.
- Мельник, В., 1990, 28 квітня. Наша сім'я зростає. *Вечірній Київ*, 1990, № 98 (13913), с. 1.
- Мельничук, О. С., 2016. *Міська правова система в Україні: загальнотеоретичне дослідження*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 (Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень). Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія». Доступно: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/4200/Diss_Melnichuk.pdf [Дата звернення: 16.08.2021].
- Мерфі, Н. Г., 2007. Українська діаспора в США: збереження традицій національної культури. Донецьк: Вебер (Донецька філія).
- Мужилко, О., 2011. *Влада міста Києва (1990–2011 роки)*. Київ: Бужани.
- Недошитко, І. Р., 2013. *Українська діаспора у державотворчих процесах в Україні (1991–2011 рр.)*: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 (Історія України). Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет. Доступно: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/1573/1/Diser%20Nedoshytko.pdf> [Дата звернення: 16.08.2021].
- Недужко, Ю. В., 2009. *Українська діаспора в процесі відновлення державної незалежності України (середина 40-х – початок 90-х років ХХ століття)*. Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня».
- Нестеряк, Ю. В., 2018. Становлення національного інформаційного простору України (період 1989–1993 років). *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. Серія: Державне управління*, № 1, сс. 11–17. Доступно: <https://core.ac.uk/download/pdf/344932688.pdf> [Дата звернення: 16.08.2021].
- Перелік міст, з якими Києвом підписані документи про поріднення, дружбу, співробітництво, партнерство*, 2018. Київ. Доступно: <https://old.kyivcity.gov.ua/files/2018/2/15/Mista-pobratymu.pdf> [Дата звернення: 16.08.2021].
- Перепелиця, Г. М. (ред.), 2018. *Консульська служба України: становлення та розвиток*. Київ: Логос.
- Протоколи № 19–28 засідань президії Київської міської Ради народних депутатів*, 1990, 30 жовт.– 24 груд. Спр. 8. Оп. 1. Ф. 1697. Київ: Державний архів м. Києва, 29 арк.
- Протоколи № 3–16, рішення № 3–14 та стенограми засідань II сесії Київської міської Ради народних депутатів XXI скликання*, 1990, 01 листоп.– 06 груд. Спр. 5. Оп. 1. Ф. 1697. Київ: Державний архів м. Києва, 284 арк.
- Протоколи № 50–58, рішення та стенограма засідань I сесії Київської міської Ради народних депутатів XXI скликання*, 1990, 03–19 жовт. Спр. 3. Оп. 1. Ф. 1697. Київ: Державний архів м. Києва, 181 арк.
- Протоколи засідань президії Київської міської Ради народних депутатів*, 1991, 04 січ.– 23 жовт. Спр. 28. Оп. 1. Ф. 1697. Київ: Державний архів м. Києва, 90 арк.
- Рішення № 1–47, 49–71 засідань президії Київської міської Ради народних депутатів та документи до них*, 1990, 10 лип.– 11 груд. Спр. 9. Оп. 1. Ф. 1697. Київ: Державний архів м. Києва, 171 арк.
- Родіонов, А., 1991, 31 лип. Ваш друг – Канада. *Київський вісник*, № 144 (4043), с. 2.
- Роздольська, О., 1991а, 8 верес. Визначні офіційні гості з Києва в Чикаго. *Нова зоря*, ч. 10 (1111), сс. 4, 12.
- Роздольська, О., 1991б, 30 лип. Київ і Чикаго стали містами-побратимами. *Свобода*, ч. 144, сс. 1, 3.
- Розпорядження № 1–128 голови Київської ради та документи до них*, 1991, 04 січ.– 30 серп. Спр. 31. Оп. 1. Ф. 1697. Київ: Державний архів м. Києва, 158 арк.
- Русначенко, А., 2017. *Нариси новітньої історії України. Книга 5*. Київ: Видавець Олег Філюк.
- Світланова, В., 1991, 1 серп. Якщо кожен по цеглині. *Голос України*, № 147, сс. 2–3.
- Сіромський, Р. Б., 2021. *Права людини в УРСР у публічному просторі та зовнішній політиці Канади (1945–1991 рр.)*: дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01 (Історія України), 07.00.02 (Всесвітня історія). Київ: Львівський національний університет імені Івана Франка. Доступно: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/dis_siromskiy.pdf [Дата звернення: 16.08.2021].
- Слідом за подією, 1991, 7 серп. *Хрещатик*, № 43, с. 2.
- Слово Екзекутивного Радного Міської Ради Торонта, Василя Бойчука, виголошене в Києві з нагоди підпи-

сання Акту Дружби між Торонтом й Києвом – 29 липня 1991, 1991, 24 серп. *Новий шлях*, ч. 34, с. 4.

Сорокін, А., 2016. Листування Київміськвиконкому за 1990 рік як джерело з історії становлення дипломатичних представництв іноземних держав в Українській РСР доби перебудови / Патриляк, І. К., Адамська, І. Г., Магдич, О. Р. (ред.). *Дні науки історичного факультету (до 150-річчя з дня народження М. С. Грушевського): матеріали IX Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених*. Київ, сс. 456–461.

Сорокін, А., 2017. Дві наради 20 серпня 1991 р.: невідомі сторінки історії Київської міської Ради народних депутатів XXI скликання / Патриляк, І. К., Адамська, І. Г., Шатілов, С. В. (ред.). *Шевченківська весна – 2017: історія: матеріали XV Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених*. Київ, сс. 136–139.

Сорокін, А., 2018а. Документи фонду 1697 Державного архіву міста Києва як джерело з історії українсько-литовських зв'язків у 1990–1991 рр. *Етнічна історія народів Європи: збірник наукових праць*, вип. 56, сс. 133–137. Доступно: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2018/56/articles/21.pdf> [Дата звернення: 16.08.2021].

Сорокін, А., 2018б. Київські міські газети як джерело для дослідження українсько-фінських зв'язків у 1990–1991 рр. *Етнічна історія народів Європи: збірник наукових праць*, вип. 55, сс. 110–116. Доступно: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2018/55/articles/20.pdf> [Дата звернення: 16.08.2021].

Сорокін, А., 2021. Луцький період життя О. Мосіюка. *Літопис Волині: Всеукраїнський науковий часопис*, № 24, сс. 28–35. Доступно: <http://www.litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/220/170> [Дата звернення: 16.08.2021].

Часто, П., 2012. *Вільне слово Американської України. До 120-річчя «Свободи», україномовного видання Українського Народного Союзу, всегромадської газети українців США*. Нью-Йорк – Ужгород: «Ukrainian Book»-TIMPANI. Доступно: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/16730/file.pdf> [Дата звернення: 16.08.2021].

Чекалюк, В. В., 2008. *Преса діаспори США як комунікативний чинник формування ідентичності українців /1939–2005 рр./*: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.01 (Теорія та історія соціальних комунікацій). Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Чернова, К. О., 2007. *Українська діаспора як соціокультурна система*. Київ: ДАКККиМ.

Шамраєва, В. М., 2016. *Стратегічне партнерство в українсько-американських міждержавних відносинах: концептуально-теоретичний і практичний аспекти*: дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.04 (Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку). Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Доступно: http://scc.univ.kiev.ua/upload/iblock/2f4/dis_Shamraeva%20V.M..pdf [Дата звернення: 16.08.2021].

Шевчук, О. А., 1997. *Національно-культурні ініціативи української діаспори (кінець 50-х – початок 90-х рр. XX ст.)*. Київ: Інститут історії України.

Шлепаков, А., 1991, 31 лип. Досвід і перспективи спілкування. *Голос України*, № 146, сс. 2–3.

Friendship agreement between the cities Toronto and Kyiv, 1991, 29 July. Available at: <https://kyivcity.gov.ua/img/item/general/7195.pdf> [Accessed: 16.08.2021].

History of exchange, 2020. Chicago, 25 p. Available at: <http://www.chicagosistercities.com/wp-content/uploads/2017/10/Kyiv-2020.pdf> [Accessed: 16.08.2021].

Kiev and Toronto named Chicago's sister cities, 1991, 4 August. *The Ukrainian Weekly*. No. 31, p. 4. Available at: https://www.ukrweekly.com/archive/1991/The_Ukrainian_Weekly_1991-31.pdf [Accessed: 16.08.2021].

Kulas appointed Chicago sister cities chairman, 1991, 23 June. *The Ukrainian Weekly*, No. 25, pp. 4, 13. Available at: https://www.ukrweekly.com/archive/1991/The_Ukrainian_Weekly_1991-25.pdf [Accessed: 16.08.2021].

Markus, D., 1991, 4 August. Friends of Rukh in Chicago mark sovereignty anniversary. *The Ukrainian Weekly*, No. 31, pp. 4, 14. Available at: https://www.ukrweekly.com/archive/1991/The_Ukrainian_Weekly_1991-31.pdf [Accessed: 16.08.2021].

References

Baymuratov, M.A., 1996. *Problemy mezhdunarodnoy pravosub'ektnosti organov mestnogo samoupravleniya [Problems of international legal personality of local authorities]*. Odesa, 127 p. (in Russian).

Bilenkova, Yu.V., 2019. *Uchast polityko-pravovykh subiektiv Ukrainy v rozrobttsi ta utverdzhenni osnovnykh institutiv novoho mizhnarodnoho prava: istoryko-pravove doslidzhennia [The participation of political and legal actors of the Ukrainian SSR in the elaboration and implementation of new international law: historical and legal research]*. Ph. D. (Law) thesis. Lviv: Volodymyr the Great Institute of Law of Interregional Academy of Personnel Management; Lviv Polytechnic National University, 248 p. Available at: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1687/dysertaciynarobotanazdobuttyanaukovogostupenyakandydatayurydychnyhnaukbilenkovoyiyus.pdf> [Accessed: 16.08.2021]. (in Ukrainian).

Bilovus, L.I., 2019. *Ukrainskomovna periodyka ukrainy diaspory SSHa u zberezheni natsionalnoi identychnosti (1991–2017 rr.) [Ukrainian-language periodicals of the Ukrainian Diaspora in the USA in the national identity preservation (1991–2017)]*. Sc. D. (History) thesis. Ternopil: Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, 941 p. Available at: http://tnpu.edu.ua/naukova-robita/documents-download/d-58-053-04/Dis_Bilovus.pdf [Accessed: 16.08.2021]. (in Ukrainian).

Bludov, V., 1990a, 26 May. Robota tryvaye [Work is continuing]. *Vechirniy Kyiv [Evening Kyiv]*. No 119 (13934), p. 1. (in Ukrainian).

Bludov, V., 1990b, 18 May. Stvoryuyut'sya postiyini komisiyi [Standing commissions are being formed]. *Vechirniy Kyiv [Evening Kyiv]*, No 112 (13927), p. 1. (in Ukrainian).

Borshchevs'kyi, S., 1991, 24 August. Dohovir druzhby mizh Torontom i Kyjevom (Vlasna korespondentsiya z Kyjeva) [Friendship agreement between Toronto and Kyiv

(Our own correspondence from Kyiv)]. *Novyy shlyakh* [The New Pathway], Vol. 34, p. 1. (in Ukrainian).

Vasylenko, A.M., 2011. *Ukrayins'ka diaspora v derzhavi Kanada: istoryko-pravovyy aspekt* [Ukrainian diaspora in Canada State: a historical and legal aspect]. Abstract of Ph. D. (Law) thesis. Odesa: International Humanitarian University, 21 p. (in Ukrainian).

Vashchenko, O.F., 2013. *SShA – Ukrayina: rozvytok dvostoronn'oho spivrobotnytstva u 1991–2011 rokakh* [The USA – Ukraine: development of bilateral cooperation in 1991–2011]. Abstract of Ph. D. (History) thesis. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv, 20 p. (in Ukrainian).

Gavrilenko, N. N., 2000. *Ukrainskaya etnicheskaya gruppa v obshchestvenno-politicheskoy zhizni Kanady (60–90-ye gg. XX v.)* [The Ukrainian ethnic group in the public and political life of Canada (from the 1960s to the 1990s)]. Abstract of Ph. D. (History) thesis. Saint Petersburg, Saint Petersburg State University, 16 p. (in Russian).

Hladun, Yu.P., 2012. *Hromadsko-politychna diialnist ukraintsiv Kanady (1945–1991 rr.)* [Public and political activities of Ukrainians in Canada (1945–1991)]. Abstract of Ph. D. (History) thesis. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv, 16 p. (in Ukrainian).

Horbatiuk, N.P., 1999. *Rol ukrainskoi diaspory Kanady v formuvanni ukrainsko-kanadskykh vidnosyn (1991–1997 rr.)* [The role of the Ukrainian diaspora in Canada in the formation of relations between Ukraine and Canada (1991–1997)]. Abstract of Ph. D. (History) thesis. Odesa: Odesa Mechnikov National University, 18 p. (in Ukrainian).

Hrytsenko, O.M., 1997. *Presa ukraintsiv pivnichnoamerykans'koho kontyentu yak chynnyk zberezheniya yikhnoyi etnichnoyi identychnosti (1990-ti roky)* [The press of Ukrainians of the North American continent as a factor in the preservation of Ukrainian ethnic identity]. Abstract of Ph. D. (History) thesis. Kyiv: M.S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies of National Academy of Sciences of Ukraine, 1997, 22 p. (in Ukrainian).

Hubarets', V.V., 2007. *Ukrayins'ka etnichna presa SShA ta Kanady (1945–1994 rr.): osoblyvosti vysvitleniya ukrayno-amerykans'kykh vzayemyn* [Ukrainian ethnic press in the USA and Canada (1945–1994): peculiarities of the coverage of the Ukrainian-US relations]. Abstract of Ph. D. (Philology) thesis. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv, 20 p. (in Ukrainian).

Dybchuk L. V., 2006. *Vnesok ukrainskoi diaspory Kanady ta krain Latynskoi Ameryky u rozvytok ekonomiky ta kultury nezaleznoi Ukrainy (1991–2005 rr.)* [Contribution of the Ukrainian diaspora of Canada and countries of Latin America to economic and cultural development of independent Ukraine (1991–2005)]. Abstract of Ph. D. (History) thesis. Kyiv: M.P. Dragomanov National Pedagogical University, 20 p. (in Ukrainian).

Dohovir druzhby mizh mistamy Toronto i Kyjevom [Friendship agreement between the cities Toronto and Kyiv], 1991, 29 July. Available at: <https://kyivcity.gov.ua/img/item/general/7194.pdf> [Accessed: 16.08.2021]. (in Ukrainian).

Dohovir pro druzhbu mizh mistamy Toronto i Kyyv [Friendship agreement between the cities of Toronto and

Kyiv], 1991, 2 August. *Khreshchatyk* [Khreshchatyk], No 42, p. 1. (in Ukrainian).

Yevsikov, O., 1991, 30 July. Do vizytu Dzh. Busha na Ukrainu [To the visit of George H. W. Bush to Ukraine]. *Holos Ukrayiny* [The Voice of Ukraine], No 145, p. 2 (in Ukrainian).

Yevtukh, V.B., Koval'chuk, O.O. and Zarembo, S.Z. (ed.), 1993. *Ukrayintsi v Kanadi* [Ukrainians in Canada]. Kyiv: The builder, 144 p. (in Ukrainian).

Yevtukh, V., Troshchyns'kyi, V., Popok, V., Shvachka, O., 2003. *Ukrayins'ka diaspora: sotsiolozhichni ta istorychni studiyi* [Ukrainian Diaspora: Sociology and Historical Studies]. Kyiv: The publishing house of the UANNP «Phoenix», 228 p. (in Ukrainian).

Zhurnal reyestratsiyi rozporyadzen' ta nakaziv holovy Kyivirady ta kerivnyka sekretariatu, 1990–1998, 15 trav.-03 cherv. [The logbook of directions and orders of the head of the Kyiv City Council and the head of its secretariat, 1990–1998, 15 May-03 June]. File 11. Inventory 1. Fund 1697. Kyiv: Kyiv City State Archives. (in Ukrainian).

Kamins'ka, I., 1991, 15 August. Chykago i Kyyv staly mistamy-pobratymamy [Chicago and Kyiv became sister cities]. *Svoboda* [Freedom], No 155, p. 4. (in Ukrainian).

Kanads'kyi pobratym Kyieva [The Canadian sister city of Kyiv], 1991, 2 August. *Khreshchatyk* [Khreshchatyk], No 42, p. 1. (in Ukrainian).

Kyiv ta Toronto svyatkuyut' 30-richchya pobratymstva: Kostel Svyatoho Mykolaya pidsvityly kol'oramy prapora mista Toronto (+foto) [Kyiv and Toronto are celebrating the 30th anniversary of their twinning: St. Nicholas Cathedral has been highlighted with the colours of the flag of Toronto (+photos)], 2021, 30 July. Available at: https://kyivcity.gov.ua/news/kiv_ta_toronto_svyatkuyut_30-richchya_pobratymstva_kostel_svyatogo_mikolaya_pidsvityli_kolorami_prapora_mista_toronto_foto/ [Accessed: 16.08.2021]. (in Ukrainian).

Kononenko, S.V., 1996. *Tsentral'na i Skhidna Yevropa v systemi suchasnoyi zovnishn'oyi polityky Kanady* [Central and Eastern Europe in the system of the modern Canadian foreign policy]. Abstract of Ph. D. (Political Science) thesis. Kyiv: Institute of World Economy and International Relations of the National Academy of Sciences of Ukraine, 28 p. (in Ukrainian).

Kryvda, N. Yu., 2009. *Ukrayins'ka diaspora: dosvid kul'turovorennya* [Ukrainian diaspora: the experience of creation of culture]. Abstract of Sc. D. (Philosophy) thesis. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv, 37 p. (in Ukrainian).

Kuz'menko, V., 1990, 24 May. Uspikhy i nevdachi [Successes and failures]. *Vechirniy Kyyv* [Evening Kyiv], No. 117 (13932), pp. 1, 4. (in Ukrainian).

Leshchenko, L.O., 1990. *Kanada – nash susid i partner* [Canada is our neighbour and partner]. Kyiv: Association «Knowledge» of the Ukrainian SSR, 1990. 48 p. (in Ukrainian).

Maksymov, H., 1991, 30 July. Poridnylysa Kyiv i Toronto [Kyiv and Toronto have completed twinning]. *Vechirniy Kyyv* [Evening Kyiv], No 144 (14259), p. 1. (in Ukrainian).

Martyniuk, Yu.V., 2011. *Ukrayins'ka zakhidna diaspora: osnovni napryamky suspil'no-politychnoyi*

diyal'nosti (na prykladi SShA i Kanady) [Ukrainian western diaspora: main directions of socio-political activity (on the example of the USA and Canada)]. Abstract of Ph. D. (Political Science) thesis. Chernivtsi: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, 19 p. (in Ukrainian).

Mel'nyk, V.B., 1990, 28 April. *Nasha sim'ya zrostaye [Our family is growing]*. *Vechirniy Kyiv [Evening Kyiv]*, No 98 (13913), p. 1. (in Ukrainian).

Mel'nychuk, O.S., 2016. *Mis'ka pravova systema v Ukrayini: zahal'noteoretychne doslidzhennya [Urban legal system in Ukraine: a general theoretical study]*. Sc. D. (Law) thesis. Odesa: National University «Odesa Law Academy», 400 p. Available at: [Accessed: 16.08.2021]. (in Ukrainian).

Merfi, N.H., 2007. *Ukrayins'ka diaspora v SShA: zberezhennya tradytsiy natsional'noyi kul'tury [The Ukrainian diaspora in the USA: the perpetuation of traditions of the national culture]*. Donetsk: «Weber» (Donetsk branch), 257 p. (in Ukrainian).

Muzhylko, O., 2011. *Vlada mista Kyieva [Kyiv City authorities]*. Kyiv: Buzhany, 146 p. (in Ukrainian).

Nedoshytko, I.R., 2013. *Ukrayins'ka diaspora SShA u derzhavotvorchyykh protsesakh v Ukrayini (1991–2011 rr.) [Ukrainian diaspora of the USA in the state building processes in Ukraine (1991–2011 years)]*. Ph. D. (History) thesis. Ternopil: Ternopil National Economic University, 320 p. Available at: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/1573/1/Diser%20Nedoshytko.pdf> [Accessed: 16.08. 2021]. (in Ukrainian).

Neduzhko, Yu.V., 2009. *Ukrayins'ka diaspora v protsesi vidnovlennya derzhavnoyi nezalezhnosti Ukrayiny (sередyna 40-kh – pochatok 90-kh rokiv XX stolittya) [The Ukrainian diaspora in the process of the restoration of the state independence of Ukraine (from the mid-1940s to the beginning of the 1990s)]*. Lutsk: JSC «the Volyn regional typography», 620 p. (in Ukrainian).

Nesteryak, Yu.V., 2018. *Stanovlennya natsional'noho informatsiynoho prostoru Ukrayiny (period 1989–1993 rokiv) [The establishment of the national information space of Ukraine (the period of 1989–1993)]*. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi derzhavnogo upravlinnya pry Prezydentovi Ukrayiny. Seriya: Derzhavne upravlinnya [The herald of the National academy for the public administration under the President of Ukraine. Series: Public administration]*, No 1, pp. 11–17. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/344932688.pdf> [Accessed: 16.08.2021]. (in Ukrainian).

Perelik mist, z yakymy Kyievom pidpysani dokumenty pro poridnennya, druzhbu, spivrobotnytstvo, partnerstvo [The list of cities with which Kyiv has signed agreements of twinning, friendship, cooperation and partnership], 2018. Kyiv, 2 p. Available at: <https://old.kyivcity.gov.ua/files/2018/2/15/Mista-pobratymy.pdf> [Accessed: 16.08.2021]. (in Ukrainian).

Perepelytsya, H.M. (ed.), 2018. *Konsul's'ka sluzhba Ukrayiny: stanovlennya ta rozvytok [The consular service of Ukraine: establishment and development]*. Kyiv: Logos, 440 p. (in Ukrainian).

Protokoly №№ 19–28 zasidan' prezidiyi Kyivivs'koyi mis'koyi Rady narodnykh deputativ, 1990, 30 zhovt.–24 hrud. [Minutes No 19–28 of meetings of the presidium of the Kyiv City Council, 1990, 30 October–24 December]. File 8. Inventory 1. Fund 1697. Kyiv: Kyiv City State Archives. (in Ukrainian)

Protokoly № 3–16, rishennya № 3–14 ta stenohramy zasidan' II sesiyi Kyivivs'koyi mis'koyi Rady narodnykh deputativ XXI sklykannya, 1990, 01 lystop.–06 hrud. [Minutes No 3–16, decisions No 3–14 and transcripts of meetings of the 2nd session of the Kyiv City Council of the 21st convocation, 1990, 01 November–06 December]. File 5. Inventory 1. Fund 1697. Kyiv: Kyiv City State Archives. (in Ukrainian).

Protokoly № 50–58, rishennya ta stenohrama zasidan' I sesiyi Kyivivs'koyi mis'koyi Rady narodnykh deputativ XXI sklykannya, 1990, 03–19 zhovt. [Minutes No 50–58, decisions and a transcript of meetings of the 1st session of the Kyiv City Council of the 21st convocation, 1990, 03–19 October]. File 3. Inventory 1. Fund 1697. Kyiv: Kyiv City State Archives. (in Ukrainian).

Protokoly zasidan' prezidiyi Kyivivs'koyi mis'koyi Rady narodnykh deputativ, 1991, 04 sich.–23 zhovt. [Minutes of meetings of the presidium of the Kyiv City Council, 1991, 04 January–23 October]. File 28. Inventory 1. Fund 1697. Kyiv: Kyiv City State Archives. (in Ukrainian).

Rishennya № 1–47, 49–71 zasidan' prezidiyi Kyivivs'koyi mis'koyi Rady narodnykh deputativ ta dokumenty do nykh, 1990, 10 lyp.–11 hrud. [Decisions No 1–47, 49–71 of meetings of the presidium of the Kyiv City Council and documents relating to them, 1990, 10 July–11 December]. File 9. Inventory 1. Fund 1697. Kyiv: Kyiv City State Archives. (in Ukrainian).

Rodionov, A., 1991, 31 July. *Vash druh – Kanada [Your friend – Canada]*. *Kyivivs'ky visnyk [The Kyiv Herald]*, No 144 (4043), p. 2. (in Ukrainian).

Rozdol's'ka, O., 1991a, 8 September. *Vyznachni ofitsiyni hosti z Kyieva v Chikago [Prominent official guests from Kyiv in Chicago]*. *Nova Zorya [The New Star]*, 1991, No 10 (1111), pp. 4, 12. (in Ukrainian).

Rozdol's'ka, O., 1991b, 30 July. *Kyiv i Chykago staly mistamy-pobratymamy [Kyiv and Chicago became sister cities]*. *Svoboda [Freedom]*, No 144, p. 1, 3. (in Ukrainian).

Rozporyadzhennya № 1–128 holovy Kyivivrady ta dokumenty do nykh, 1991, 04 sich.–30 serp. [Orders No 1–128 of the head of the Kyiv City Council and documents relating to them, 1991, 04 January – 30 August]. File 31. Inventory 1. Fund 1697. Kyiv: Kyiv City State Archives. (in Ukrainian).

Rusnachenko, A., 2017. *Narysy novitn'oyi istoriyi Ukrayiny. Knyha 5 [Essays on the modern history of Ukraine. Book 5]*. Kyiv: Publisher Oleh Filyuk, 621 p. (in Ukrainian).

Svitlanova, V., 1991, 1 August. *Yakshcho kozhen po tsehlyni [If everyone takes a brick]*. *Holos Ukrayiny [The Voice of Ukraine]*, No 147, pp. 2–3. (in Ukrainian).

Siroms'kyy, R.B., 2021. *Prava lyudyny v URSSR u publichnomu prostori ta zovnishniy politytsi Kanady (1945–1991 rr.) [Human rights in the USSR public space and Canadian foreign policy]*. Sc. D. (History) thesis. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv, 460 p. Available at: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/dis_siromskyi.pdf [Accessed: 16.08.2021]. (in Ukrainian).

Slidom za podiyeyu [Following the event], 1991, 7 August. *Khreshchatyk [Khreshchatyk]*, No 43, p. 2. (in Ukrainian).

Slovo Ekzekutyvnoho Radnoho Mis'koyi Rady Toronto, Vasylya Boychuka, vyholoshene v Kyievi z nahody pidpysannya Aktu Druzhyby mizh Torontom y Kyjevom – 29 lypnya 1991 [A speech by William Boychuk, an executive councilor of Toronto City Council, made in Kyiv in connection with the signing of the Friendship Act between Toronto and Kyiv – 29 July 1991], 1991, 24 August. *Novyy shlyakh* [The New Pathway], Vol. 34, p. 4 (in Ukrainian).

Sorokin, A., 2016. Lystuvannya Kyivimis'kvykonkomu za 1990 r. yak dzhherelo z istoriyi stanovlennya dyplomatychnykh predstavnytstv inozemnykh derzhav v Ukrayins'kiy RSR doby perebudovy [The correspondence of the executive committee of the Kyiv City Council during 1990 as a source on the history of the establishment of diplomatic missions of foreign states in the Ukrainian SSR during Perestroika]. Patrylyak, I. K., Adams'ka, I. H., Mahdych, O. R. (eds.). *Dni nauky istorichnoho fakul'tetu (do 150-richchya z dnya narodzhennya M.S. Hrushevs'koho): materialy IX Mizhnarodnoyi naukovoyi konferentsiyi studentiv, aspirantiv ta molodykh uchenykh* [Research days of the Faculty of History (to the 150th anniversary since the birthday of M.S. Hrushevsky): materials of the 9th International scientific conference of students, postgraduate students and young scientists]. Kyiv, pp. 456–461. (in Ukrainian).

Sorokin, A., 2017. Dvi narady 20 serpnia 1991 r.: nevidoma storinka istoriyi Kyivis'koyi mis'koyi Rady narodnykh deputativ XXI sklykannya [Two meetings of 20 August 1991: an unknown page of history of the Kyiv City Council of the 21st convocation]. *Shevchenkivs'ka vesna – 2017: istoriya: materialy XV Mizhnarodnoyi naukovoyi konferentsiyi studentiv, aspirantiv ta molodykh uchenykh* [The Shevchenko spring – 2017: history: materials of the 15th International scientific conference of students, postgraduate students and young scientists]. Kyiv, pp. 136–139. (in Ukrainian).

Sorokin, A., 2018a. Dokumenty fondu 1697 Derzhavnoho arkhivu mista Kyieva yak dzhherelo z istoriyi ukrayins'ko-lytovs'kykh zv'yazkiv u 1990–1991 rr. [The documents of 1697 Collection of the State Archive in the City of Kyiv as a source for the history of Ukrainian-Lithuanian relations in 1990–1991]. *Etnichna istoriya narodiv Yevropy: Zbirnyk naukovykh prats'* [Ethnic History of Ukrainian Nations: the collection of scientific papers], issue 56, pp. 133–137. Available at: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2018/56/articles/21.pdf> [Accessed: 16.08.2021]. (in Ukrainian).

Sorokin, A., 2018b. Kyivis'ki mis'ki hazety yak dzhherelo dlya doslidzhennya ukrayins'ko-fins'kykh zv'yazkiv u 1990–1991 rr. [Kyiv City newspapers as a source for research on Ukrainian-Finnish relations in 1990–1991]. *Etnichna istoriya narodiv Yevropy: Zbirnyk naukovykh prats'* [Ethnic History of Ukrainian Nations: the collection of scientific papers], issue 55, pp. 110–116. Available at: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2018/55/articles/20.pdf> [Accessed: 16.08.2021]. (in Ukrainian).

Sorokin, A., 2021. Luts'kyy period zhyttya O. Mosiyuka [The Lutsk period of life of O. Mosiuk]. *Litopys Volyni: Vseukrayinskyi naukovyy chasopys* [The chronicle of Volyn: the all-Ukrainian academic journal], No 24, pp. 28–35 Available at: <http://www.litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/220/170> [Accessed: 16.08.2021]. (in Ukrainian).

Chasto, P., 2012. *Vilne slovo Amerykanskoi Ukrainy. Do 120-richchia «Svobody», ukrainomovnoho vydannia Ukrainskoho Narodnoho Soiuzu, vsehromadskoi hazety ukraintsv SShA* [The free word of American Ukraine. To the 120th anniversary of «Svoboda», the Ukrainian-language publication of the Ukrainian National Association and the all-public newspaper of Ukrainians in the USA]. New York-Uzhhorod: «Ukrainian Book»-TIMPANI, 816 p. Available at: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/16730/file.pdf> [Accessed: 16.08.2021]. (in Ukrainian).

Chekalyuk, V.V., 2008. *Presya diaspori SShA yak komunikativnyy chynnyk formuvannya identychnosti ukraintsv (1939–2005 r.r.)* [Diaspora press of the USA as a communicative way of formation of ethnic Ukrainians (1939–2005)]. Abstract of Ph. D. (Social Communications) thesis. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv, 20 p. (in Ukrainian).

Chernova, K.O., 2007. *Ukrainska diaspora yak sotsiokulturna systema* [The Ukrainian diaspora as a sociocultural system]. Kyiv: DAKKKIM, 347 p. (in Ukrainian).

Shamrayeva, V. M., 2016. *Stratehichne partnerstvo v ukrayins'ko-amerykans'kykh mizhderzhavnykh vidnosynakh: kontseptual'no-teoretychnyy i praktychnyy aspekty* [The strategic partnership between Ukraine and the USA: Conceptual Study and Practical Implementation]. Sc. D. (Political Science) thesis. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv, 513 s. Available at: http://scc.univ.kiev.ua/upload/iblock/d42/aref_Shamraeva%20V.M..pdf [Accessed: 16.08.2021]. (in Ukrainian).

Shevchuk, O.A., 1997. *Natsional'no-kul'turni initsiatyvy ukrayins'koyi diaspori (kinets' 50-kh – pochatok 90-kh rr. XX st.)* [National cultural initiatives of the Ukrainian diaspora (from the end of 1940s to the beginning of 1990s)]. (in Ukrainian).

Shlepakov, A., 1991, 31 July. Dosvid i perspektyvy spilkuvannya [Experience and prospects in communicating]. *Holos Ukrayiny* [The Voice of Ukraine], No 146, pp. 2–3. (in Ukrainian).

Friendship agreement between the cities Toronto and Kyiv, 1991, 29 July. Available at: <https://kyivcity.gov.ua/img/item/general/7194.pdf> [Accessed: 16.08.2021]. (in English).

History of exchange, 2020. Chicago, 25 p. Available at: <http://www.chicagosistercities.com/wp-content/uploads/2017/10/Kyiv-2020.pdf> [Accessed: 16.08.2021]. (in English).

Kiev and Toronto named Chicago's sister cities, 1991, 4 August. *The Ukrainian Weekly*, No 31, p. 4. Available at: https://www.ukrweekly.com/archive/1991/The_Ukrainian_Weekly_1991-31.pdf [Accessed: 16.08.2021]. (in English).

Kulas appointed Chicago sister city chairman, 1991, 23 June. *The Ukrainian Weekly*, No 25, pp. 4, 13. Available at: https://www.ukrweekly.com/archive/1991/The_Ukrainian_Weekly_1991-25.pdf [Accessed: 16.08.2021]. (in English).

Markus, D., 1991, 4 August. Friends of Rukh in Chicago mark sovereignty anniversary. *The Ukrainian Weekly*, No 31, pp. 4, 14. Available at: https://www.ukrweekly.com/archive/1991/The_Ukrainian_Weekly_1991-31.pdf [Accessed: 16.08.2021]. (in English).